

היום נלמד בעזרת ה':

זבחים דף נט

(בעמוד הקודם)

דחייה נוספת של הראייה שהביא רבי זירא מהמשנה במסכת תמיד, שרבי יוסי סובר שהמזבח עומד כולו בצפון.

ורב שרביא אמר: המשנה במסכת תמיד הולכת בשיטת רבי יוסי הגלילי.

דתינא רבי יוסי הגלילי אומר: מצד אחד נאמר "ונתת את הכיור בין אהל מועד ובין המזבח" דהיינו שהכיור צריך לעמוד בין המזבח להיכל. ומצד שני כתוב "ואת מזבח העולה שם פתח משכן אוהל מועד" דהיינו שהמזבח צריך להיות מול הפתח של ההיכל, ושלא יהיה שם דבר שיפסיק בין המזבח להיכל. ואם כן היכן מניחים את הכיור?

התשובה - בין האולם ולמזבח משוך קצת כלפי הדרום. כלומר הכיור באמת לא עמד בין המזבח לאולם ממש, אלא עמד באויר שביניהם מן הצד. והפסוק האומר שצריך לתת את הכיור "בין אוהל מועד ובין המזבח" מתפרש קרוב ככל הניתן לאויר שביניהם. אבל הכיור לא היה מפסיק ביניהם, וכאילו כתוב 'כבין אוהל מועד והמזבח'.

עד כאן הברייתא. ורב שרביא מבאר את דעתו של רבי יוסי הגלילי, מדוע אי אפשר להעמיד את הכיור בין האולם ולמזבח ממש.

< **מאי קסבר? אי קסבר כוליה מזבח בדרום קאי:** אם רבי יוסי הגלילי סובר שהמזבח עומד כולו בדרום, דהיינו סוף המזבח נגמר באמצע הפתח של ההיכל. אם כן אנו יכולים להעמיד את הכיור בין המזבח להיכל בלי לחצוץ ביניהם, ומדוע צריך להעמיד את הכיור בצד?

דהיינו, פתח ההיכל הוא 10 אמה, ואילו פתח האולם הוא 20 אמה. וכשהמזבח עומד בדרום, סוף המזבח מגיע לאמצע הפתח, והוא מקביל לפתח ההיכל כ-5

אמות. אך קודם ל-5 אמות אלו, ישנם 5 אמות של פתח האולם, ושם נעמיד את הכיור והוא יעמוד בין המזבח לקיר ההיכל. (כי דוקא המזבח צריך להיות מול פתח ההיכל, אבל הכיור צריך להיות בין המזבח להיכל ואפילו כנגד קיר ההיכל).

< **ואי נמי קסבר קדושת היכל ואולם חדא היא:** ואפילו אם רבי יוסי הגלילי סובר שקדושת ההיכל והאולם היא אותה קדושה, ואם כן אי אפשר להעמיד את הכיור כנגד פתח האולם. אך עדיין אנו יכולים להעמיד את הכיור קודם לכן, באויר שבין המזבח לקיר האולם (שהרי קיר האולם קדוש בקדושת ההיכל).

< **אי נמי קסבר חציו בצפון וחציו בדרום:** ואם רבי יוסי הגלילי סובר שהמזבח עומד באמצע העזרה, כך שקו ההפרדה בין צפון לדרום עובר באמצע המזבח. ובכל צד המזבח תופס 16 אמה (כי שטחו הכולל הוא 32 אמה). אם כן כשנוריד 5 אמות של פתח ההיכל שבהם אי אפשר להעמיד את הכיור, עדיין אפשר להעמיד את הכיור ב-5 אמות קודם לכן, שהם מקבילים לפתח האולם כנ"ל, והכיור יעמוד בין המזבח לקיר ההיכל כנ"ל.

< **ואי נמי קסבר קדושת האולם והיכל חדא היא:** ואפילו אם רבי יוסי הגלילי סובר שקדושת ההיכל והאולם היא אותה קדושה, ואם כן אי אפשר להעמיד את הכיור כנגד ה-5 אמות של פתח האולם. עדיין נותרו לנו 6 אמות שבהם עומד המזבח כנגד כותל האולם, ונעמיד שם את הכיור!

< **אלא לאו משום דקסבר כוליה מזבח בצפון:** אלא בהכרח שרבי יוסי סובר שהמזבח עמד כולו בצפון העזרה, כך שהקצה הדרומי של המזבח עמד באמצע פתח ההיכל (שבו עובר קו ההפרדה בין דרום לצפון). ולכן אי אפשר להעמיד שם את הכיור, כי הוא יחצוץ בין ההיכל והמזבח. אלא צריך להעמיד אותו באויר שבין המזבח להיכל משוך קצת לכיוון דרום (דהיינו בחצי הדרומי של פתח ההיכל), כדי שלא יחצוץ בין פתח ההיכל למזבח (העומד בחצי הצפוני של הפתח).

קושיא: **ונוקמיה בין היכל ולצפון** (גירסת מסורת הש"ס): עדיין ניתן להעמיד אותו לאחר ה-5 אמות המקבילות לפתח ההיכל, ב-5 אמות של פתח האולם, כדי שהוא יהיה מקביל בין המזבח לקיר ההיכל. (כמו שרצינו לומר בצד דרום, נאמר עכשיו להיפך

בצד צפון). תירוץ: קסבר קדושת היכל ואולם חזא, כי נמי מוקמת לה מכותל היכל ולצפון ה"ל בין אולם ולמזבח (גירסת מסורת הש"ס): רבי יוסי הגלילי סובר שקדושת האולם וההיכל היא אותה קדושה, ולכן אם נעמיד שם את הכיור הוא יחצוץ בין פתח האולם והמזבח.

קושיא: ונוקמה מכותל אולם ולצפון בבין אולם ולמזבח: ועדיין ניתן להעמיד את הכיור הלאה, בין המזבח לקיר האולם. תירוץ: אמר קרא "צפונה" שיהא צפון פנוי מכלים: האות ה' מיותרת לדרשה שהצפון צריך להיות פנוי שלא יעמידו בו כלים, ולכן אי אפשר להעמיד את הכיור בצד צפון. אלא צריכים להעמיד אותו באויר שבין המזבח להיכל משוך קצת לכיוון דרום.

הגמרא מבררת מיהו התנא שחולק על רבי יוסי הגלילי וסובר שהמזבח עמד כולו בדרום

מאן תנא דפליג עליה דר' יוסי הגלילי? ר"א בן יעקב היא. דתניא ר"א בן יעקב אומר "צפונה" שיהא צפון פנוי מכלום ואפילו מן המזבח.

*

אמר רב - מזבח שנפגם: אם נשבר חלק מהמזבח, כל הקורבנות שנשחטו שם פסולים להקרבה, אפילו אם תקנו את המזבח מיידית (לקוטי הלכות). רב מוסיף ואומר - היה לנו מקור לכך מפסוק אבל שכחנו אותו.

כי סליק רב כהנא: כאשר רב כהנא עלה מבבל לארץ ישראל, הוא פגש את רבי שמעון ברבי שאמר משום ר' ישמעאל בר' יוסי - מנין למזבח שנפגם שכל הקודשים שנשחטו שם פסולים? שנאמר "וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך". הפסוק מוקשה, כי האם על המזבח אתה שוחט? הרי אתה שוחט על הרצפה! אלא הפסוק מלמד שאתה צריך לשחוט "עליו" כלומר בגללו. ואם כן רק כשהוא שלם אתה יכול לשחוט, ולא כשהוא חסר.

אמר היינו קרא וכו': שמע זאת רב כהנא ואמר - זהו הפסוק שנשכח מרב.

ורבי יוחנן אמר אחד זה ואחד זה פסולין: רבי יוחנן חולק על רב וסובר שלא רק הקרבנות שנשחטו בשעה שהמזבח היה פגום פסולים, אלא אפילו בהמות שהוקדשו לקרבן ועדיין לא נשחטו פסולים.

במאי פליגי? רב סבר בעלי חיים אינן נדחים וכו': לדעת רבי יוחנן גם לבעלי חיים יש דין של דיחוי. ומכיון שהם הוקדשו לקרבן וכשנפגם המזבח לא היה ניתן להקריב אותם, הם נדחו מהקרבה, והם נשארים דחויים לעולם. אבל לדעת רב לבעלי חיים אין דין של 'דחויין', אלא רק לבהמות שכבר נשחטו.

מיתיבי: הגמרא מביאה ברייתא להקשות על רב. בתחילה היא מקשה ומתרצת את הברייתא עצמה, ולבסוף מתבררת הקושיא. הברייתא אומרת 'כל הקודשים שהיו עד שלא נבנה המזבח ואח"כ נבנה המזבח פסולין'.

קושיא: נבנה? דחויין מעיקרא נינהו: אם מדובר בקודשים שהוקדשו לפני שנבנה המזבח, אם כן הם פסולים כי הם היו דחויים מעיקרא. שהרי בשעת ההקדשה לא היה ניתן להקריב אותם. אך הרי נחלקו בזה האמוראים במקום אחר, האם דיחוי מעיקרא פסול או לא. ומכאן תהיה קושיא על המ"ד הסובר שדיחוי מעיקרא כשר. וזה לא יתכן! **תירוץ: אלא עד שלא נהרס המזבח:** אלא יש לגרוס בברייתא כך. קודשים שהיו לפני שהרס נבוכדנצר את המזבח בבית ראשון, פסולים להקרבה כאשר נבנה המזבח בבית שני. **קושיא: נהרס? הא איזקון להו:** הדבר פשיטא! כי הבהמות כבר הזקינו בין בית ראשון לבית שני, ו'זקן' פסול להקרבה. **תירוץ: אלא עד שלא נפגם המזבח ואחר כך נפגם המזבח פסולין:** אלא יש לגרוס בברייתא שמדובר בקודשים שהוקדשו לפני שנפגם המזבח, ואחר כך נפגם המזבח, שהם פסולים להקרבה.

וקשה על רב הסובר שקרבנות שהוקדשו ולא נשחטו אינם נדחים!

תירוץ הקושיא: ולא תרוצי קא מתרצת? אימא שנשחטו: וכי לא הוצרכת לתרץ את לשון הברייתא? אם כן גם תגרוס בברייתא במקום 'כל הקודשים שהיו', 'כל הקודשים שנשחטו'.

קושיא נוספת על רב: והאמר רב גידל אמר רב - מזבח שנעקר מקטירין קטר במקומו: אם מזבח הזהב אינו נמצא, מקטירים את הקטרות של כל יום על המקום שבו צריך לעמוד המזבח. והיינו שהמזבח לא מעכב את ההקטרה. ולכאורה הוא הדין למזבח החיצון. כך אמר רב. וקשה על מה שהוא אומר כאן שפגימת מזבח החיצון מעכבת את הקרבנות. **תירוץ: כדאמר רבא מודה היה ר' יהודה בדמים, הכא נמי מודה רב בדמים:** כמו שאמר רבא במקום אחר (שיובא להלן), נאמר

אנחנו גם כאן. רב מודה שדם קרבנות צריך מזבח. ולכן פגימת המזבח החיצון מעכבת אותם.

הגמרא עוברת לסוגיא שעליה אמר רבא שרבי יהודה 'מודה בדמים'.

מאי ר' יהודה? דתניא וכו': נאמר בחנוכת בית ראשון שבנה שלמה "בַּיּוֹם הַהוּא קִדְּשׁ הַמִּלְךָ אֶת תּוֹךְ הַחֲצַר אֲשֶׁר לִפְנֵי בֵּית ה', כִּי עָשָׂה שָׁם אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַמִּנְחָה וְאֶת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים, כִּי מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' קָטַן מִהַכִּיל אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַמִּנְחָה וְאֶת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים". לדעת רבי יהודה הדברים ככתבן. כלומר שלמה המלך קידש את רצפת העזרה בקדושת המזבח, כדי להקריב עליה את המון הקרבנות שהקריב בחנוכת המקדש. משום שהמזבח שבנה שלמה המכונה 'מזבח הנחושת' (משום שהיה במקום מזבח הנחושת באוהל מועד), לא היה יכול להכיל את כל הקרבנות הללו.

אמר לו רבי יוסי: הרי לפני שנבנה בית המקדש, הלך שלמה להקריב על מזבח הנחושת שעשה משה שעמד בגבעון, והוא הקריב עליו 1,000 קרבנות! כפי שנאמר "וַיִּלְךְ הַמֶּלֶךְ גִּבְעֹנָה לְזִבְחַ שָׁם, כִּי הִיא הַבְּמָה הַגְּדוֹלָה, אֶלְף עֲלוֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא". ואילו בחנוכת בית המקדש הקריב שלמה 240,000 קרבנות, כפי שנאמר "וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֶת זִבְחַ הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר זָבַח לָהּ, בְּקָרָב עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלְף וְצֵאן מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֶלְף".

וכשתעשה חשבון באיזה גודל של שטח היתה המערכה בכל מזבח, וכמה עולות הקריבו עליה, תגיע למסקנה שלא היה חסר מקום להקריב על המזבח שבנה שלמה! כי שטח המערכה במזבח הנחושת היה אמה על אמה, ושטח המערכה במזבח שבנה שלמה היה 20 על 20 אמה. ואם בשטח של אמה על אמה הקריב שלמה 1,000 קרבנות, אם כן ניתן להקריב על שטח של 20 על 20 אמה 400,000 קרבנות (20x20=400). ושלמה הוצרך להקריב רק 240,000 קרבנות.

אלא בהכרח שהפסוק האומר שהמזבח היה "קטן מהכיל" אינו כפשוטו. אלא הפסוק מדבר על מזבח החיצון שבנה שלמה, ומבאר מדוע לא הקריבו עליו את הקרבנות, וזאת בגלל שהוא היה פסול מכאן ואילך מלהקריב עליו. והלשון "קטן מהכיל" הוא ביטוי בלשון נקיה לכך שהוא פסול. כמו אדם האומר על חבירו הכהן

שהוא 'ננס' וכוונתו שהוא פסול לעבודה (וזו לשון נקיה, כאילו הוא בעל מום ולכן הוא פסול לעבודה).

קושיא על רבי יהודה: ור' יהודה, שפיר קאמר ר' יוסי! ומדוע הוצרכו לקדש את הרצפה? תירוצ' ר' יהודה לטעמיה וכו': רבי יהודה הולך לשיטתו שמזבח הנחושת שעשה משה היה גדול יותר. כפי שכתוב בכרייתא.

נאמר במזבח הנחושת "חמש אמות אורך וחמש אמות רוחב רבוע יהיה המזבח". לדעת רבי יוסי הדברים ככתבן ולכן מקום המערכה היה אמה על אמה. בגלל שצריך להוריד אמה מכל צד שבהם עומדות הקרנות, ועוד אמה מכל צד להליכת הכהנים, סה"כ הורדנו 4 אמות. ונותרה לנו אמה על אמה באמצע למערכה.

לדעת ר' יהודה הפסוק אינו מדבר על השטח הכולל של המזבח, אלא רק על חצי מהשטח. כי נאמר כאן שהמזבח "רבוע" ונאמר במזבח שהתנבא עליו הנביא יחזקאל "רבוע", כמו ששם המדידה מהאמצע (וייתבאר להלן) כך גם כאן.

דהיינו הפסוק מדבר על נקודת האמצע של השטח, שממנה מודדים 5 אמות לכל צד. ואם כן השטח הכולל של מזבח הנחושת היה 10 על 10 אמה. וכשנוריד 4 אמות לקרנות ולהילוך הכהנים כנ"ל, ישארו לנו 6 על 6 אמות בשביל המערכה. ולפי זה, אם על מערכה בגודל 6 על 6 ניתן להקריב 1,000 קרבנות, אם כן על מערכה של 20 על 20 ניתן להקריב רק 11,000 קרבנות! והיה צריך להקריב עליה 240,000 קרבנות.

(החישוב: המערכה של מזבח הנחושת היתה 36 אמה ($6 \times 6 = 36$), והמערכה של המזבח של שלמה היתה 400 אמה ($20 \times 20 = 400$), נמצא שהמערכה של המזבח של שלמה היתה גדולה פי 11 מהמערכה של מזבח הנחושת).

והתם מנלן? וביחזקאל מניין לנו שהחישוב הוא מאמצע המזבח לכל צד? תשובה - נאמר ביחזקאל "והאריאל שתיים עשרה אמה לכל רוח". 'האריאל' הוא 'המזבח', והוא היה 12 אמה לכל רוח דהיינו 24 על 24. שאלה: או אינו אלא י"ב על י"ב? אולי מדובר על השטח הכולל ולא על נקודת האמצע? תשובה: כשהוא אומר "אל ארבעת רבעיו" מלמד שמאמצע הוא מודד: הפסוק ממשיך ואומר שמדידת 12

אמה היא ל'ארבעת רבעיו', דהיינו שמודדים מנקודת האמצע של הריבוע לכל אחד מארבעת הצדדים.

ור' יוסי - כי גמר גזירה שוה בגובהה הוא דגמיר: רבי יוסי החולק על רבי יהודה וסובר ששטח מזבח הנחושת האמור בפסוק הוא השטח הכולל של המזבח. מה הוא יענה על הגזירה שווה שלמד רבי יהודה "רבעו" מהמזבח של יחזקאל? התשובה - הוא לומד את הגזירה שווה לא מהמזבח של יחזקאל, אלא מהמזבח הפנימי, כדלהלן.

דתיא: נאמר במזבח הנחושת "ושלש אמות קומתו". לדעת רבי יהודה דברים ככתבן. לדעת רבי יוסי המזבח היה גבוה 10 אמות. כי לומדים בגזירה שווה מ"רבעו" הנאמר במזבח הנחושת ובמזבח הפנימי. כמו שבמזבח הפנימי גובהו של המזבח היה פי שנים מאורכו, כי אורכו היה אמה וגובהו שתי אמות. כך גם במזבח הנחושת גובהו פי שנים מאורכו, ומכיון שאורכו 5 אמות ממילא גובהו 10 אמות.

אמר ליה רבי יהודה: הרי נאמר שגובה מחיצות החצר היה רק "חמש אמות", ולדברך שהמזבח היה בגובה 10 אמה, היתכן שהכהן עומד על גבי המזבח ועבודתו בידו וכל העם רואין אותו מבחוץ?!

אמר לו ר' יוסי: והרי נאמר "ואת קלעי החצר ואת מסך שער החצר אשר על המשכן ועל המזבח", דהיינו מחיצות החצר צריכות להסתיר את המשכן והמזבח. והרי המשכן היה 10 אמה. ואם כן כמו שהמשכן צריך מחיצות בגובה 10 אמות, כך גם המזבח צריך מחיצות בגובה 10 אמות. ובנוסף, כתוב בפסוק אחר "קלעים חמש עשרה אמה אל הכתף" ואם כן גובה המחיצות היה 15 אמה, כך שהם הסתירו את הכהן העובד על המזבח.

ומה תלמוד לומר וכו': ממשיך רבי יוסי ומבאר. והפסוק שאומר שהמחיצות היו בגובה "חמש אמות", מדבר על הגובה משפת המזבח ולמעלה, דהיינו שהם עברו אותו בחמש אמות. והפסוק שאומר שהמזבח היה בגובה שלוש אמות "ושלש אמות קומתו", מדבר על הגובה של המזבח משפת הסובב ולמעלה. כי הסובב היה בגובה 6 אמות, ומשם עד למעלה יש 3 אמות, ובנוסף יש אמה של הקרנות, סה"כ 10 אמות.

ור' יהודה - כי גמיר גזירת שוה ברחבה הוא דגמיר: ורבי יהודה שחולק על רבי יוסי, ולומד את הגזירה שווה מהמזבח של יחזקאל. הוא לומד את הגזירה שווה על שטח הרוחב של המזבח, ולא על הגובה שלו, וכנ"ל.

קושיא: ולרבי יהודה הא קא מיתחזי כהן: לדעת רבי יהודה שהמזבח היה גבוה שלוש אמות, ומחיצת החצר היתה גבוהה חמש אמות. קשה, הרי המחיצה היתה מסתירה רק חלק מהכהן. תירוץ: נהי זכה מיתחזי עבודה זבידו לא מיתחזי: אמנם היו רואים את הראש של הכהן אבל לא היו רואים את העבודה שהוא עובד, וזה מספיק.